

## Odbrana i ekonomika osamdesetih godina

Posmatrajući kretanja u privredi evropskih zemalja i upoređujući izdvajanje finansijskih sredstava za podmirivanje vojnih potreba u svetu a posebno u zapadnim zemljama u poslednjih dvadeset godina, autor ovog članka Laulin Yves, poznati ekonomista, došao je do mnoštva značajnih pokazatelja o tim izdvajanjima.<sup>1</sup> Jedna grupa pokazatelja upućuje na zaključak da se u periodu progresivnog razvoja svetske privrede izdvajaju manja sredstva za finansiranje vojnih potreba, i obratno. Na primer, u vreme recesije, početkom sedamdesete i osamdesete godine, ostvarena su najveća izdvajanja za održavanje vojnih efektivna, razvoj naoružanja i opreme. To znači, napominje autor, da postoji uzajamna povezanost između privrednog progressa, odnosno recesije ili krize i narastanja suprotnosti koje prete miru u svetu.

Kakav je danas odnos privrednog razvoja i izdvajanja za vojne potrebe u industrijski razvijenim zemljama?

Poslije tri godine stagnacije (1980. do 1982. godine), otpočelo je još veće usporavanje privrednog rasta. Bruto nacionalni dohodak u SAD u avgustu 1982. godine spao je na nivo iz 1978. godine. Prema podacima Međunarodnog monetarnog fonda, proizvodnja u 1982. godini u SAD ostvarena je sa padom obima od jedan odsto.

U Evropi je usporavanje proizvodnje još osetnije. Posle porasta proizvodnje od 3,5 odsto u 1979. godini, ostvaren je porast od 1,5 odsto u 1980. godini, a u 1981. od jedan odsto. Prema podacima Me-

---

<sup>1</sup> Objavljenu u francuskom vojnom časopisu »Défense nationale« od aprila 1983. godine, pod naslovom *Défense et économie durant les années 1980.*

đunarodnog monetarnog fonda, porast industrijske proizvodnje u 1982. godini ostvaruje se ispod jedan odsto. Nezaposlenost na Zapadu dostiže broj od 30 miliona ljudi. U SAD nezaposlenost obuhvata 10 odsto, a u Velikoj Britaniji 14 odsto stanovništva.

Autor traži odgovor na pitanje koje se odnosi na povezanost priprede krize i ratnih zaoštavanja u svetu. Iskustva iz velike svetske krize tridesetih godina ovog veka pokazuju da se tada počeo razvijati fašistički pokret. U novije vreme, sa nastankom privredne recesije nastali su događaji vezani za Avganistan i Poljsku. Međutim, to se ne odnosi na sovjetske intervencije u Mađarskoj i Čehoslovačkoj, jer su izvršene u periodu privredne ekspanzije u svetu. Prema tome, autor nastoji da pribavi podatke o pravilu uzajamnog podudaranja iz primera iz osamdesete godine.

Prema pokazateljima privrednih kretanja u svetu, uskoro treba da nastupe povoljniji uslovi za porast proizvodnje. Za 1983. godinu Međunarodni monetarni fond predviđa porast proizvodnje za 1,8 odsto u SAD, a u Evropi za 2,5 odsto. U pet sledećih godina predviđa se godišnji porast proizvodnje za dva odsto. Međutim, autor sumnja u brzo pokretanje privrede, jer svetska monetarna situacija nije povoljna, a glavni uticaj na monetarna kretanja imaju SAD. Dosadašnja monetarna politika SAD i povećavanje kamatnih stopa ukazuju na čvrst stav u ostvarivanju predominantnog uticaja na svetsku privredu. Mnoge zemlje u svetu imaju problema vezanih za otplaćivanje dugova industrijski razvijenim zemljama (Meksiko, Argentina, Brazil i Poljska). Autor napominje da su mnoge banke izgubile prihode zbog pada cena nafte, jer su očekivale velike profite od povećavanja tih cena.

Međutim, dosledno opštim kriterijumima, za fazu oživljavanja svetske privrede vezana je bojazan od smanjivanja izdvajanja finansijskih sredstava za vojne potrebe. Autor zaključuje, da će u toj situaciji razvijene zemlje ipak lakše naći sredstva i oblike za finansiranje daljeg razvoja vojnih programa i nastavljjanje trke u naoružavanju.

U značajnom delu rasprave, autor razmatra situaciju u kojoj se nalazi Sovjetski Savez i zemlje »trećeg sveta« u vezi sa podmirivanjem vojnih potreba. Smatra se da će Sovjetski Savez nastaviti progresivni razvoj naoružanja i uvećavanje vojnih efektiv. Planovi vojne industrije razrađeni su i nema smetnji za njihovu realizaciju. Privredni sistem Sovjetskog Saveza višestruko je povezan sa sistemom odbrane i ne postoji podvojenost u rukovođenju i tehnologiji. Dosadašnji porast proizvodnje ostvaruje se po stopi od četiri odsto,



a mogla bi porasti i na šest odsto. Međutim, neke slabosti usporavaju njen dalji porast: smanjenje »zapadnih« kredita, permanentna kriza u poljoprivredi, pre svega, u Sovjetskom Savezu, a i u ostalim istočnim zemljama, zastoji u otplati kredita Poljske, opadanje investicija i usporavanje stope rasta privrede. U toj velikoj zemlji, tvrdi autor, na ulaganja u njenu privredu ne utiču značajno ekonomska merila već, pre svega, ideologija i politika. Prema tome, nema sumnje, da će se, bez obzira na stanje u svetskoj privredi, ista politika nastaviti i osamdesetih godina. Glavni razlog za to jeste borba za prestiž sa SAD, tvrdi autor. Sukobi na Bliskom istoku pokazuju napredak sovjetske tehnologije u klasičnim borbenim sredstvima, što ukazuje na to da Sovjetski Savez nije više ograničen cenom koštavanja nekog borbenog sredstva. Očekuju se, tvrdi autor, veća ulaganja i napredak tehnologije vojne industrije, a posebno elektronike.

Poslednjih godina zapažaju se uvećana ulaganja u naoružanje i vojnu opremu zemalja »trećeg sveta« i Latinske Amerike. Veliki profiti od prodaje nafte omogućili su nekim zemljama nabavku veće količine savremene borbene tehnike i naoružanja. U vezi sa tim veoma je zanimljivo naoružavanje zemalja Latinske Amerike, jer oružane snage tih zemalja imaju pretežno policijsku ulogu. Iskustva iz malvinskih sukoba pokazuju da armije tih zemalja nemaju značajne operativne sposobnosti. Međutim, njihovo naoružavanje sve je vidnije (Meksiko, Brazil, Čile, Argentina i sl.). S obzirom da je region Latinske Amerike značajan zbog sirovina, ta kretanja ne odgovaraju industrijski razvijenim zemljama, posebno SAD, jer ravnoteža vojnih snaga može biti narušena u tom regionu.

Na osnovu sadašnjeg odnosa vojnih efektivna u svetu, autor zaključuje da dalji razvoj vojnih potencijala zapadnih zemalja je usporen s obzirom na ubrzaniji razvoj u istočnim zemljama i zemljama »trećeg sveta« što se teško može prihvatiti. Autor smatra da je dalja ekspanzija na vojnom planu u SAD otežana složenom procedurom izglasavanja vojnog budžeta i dopunskih sredstava za vojni program, što je takođe relativno, budući da se uvek iznađu mogućnosti za obezbeđenje sredstava za realizaciju prioritetnih programa. Na dalji razvoj oružanih snaga Velike Britanije posebno utiču iskustva iz sukoba oko Malvina, a izmene su nastale i u vojnom budžetu Francuske. U »neposlušnosti« zemalja zapadne Evrope prema politici embarga SAD u vezi sa sovjetskim gasovodom naziru se razlozi za dalja razmimoilaženja zapadnih saveznika.

Analizi finansijskih ulaganja za vojne potrebe početkom osamdesetih godina autor pridaje veliki značaj. Prema podacima iz »Mili-

tary Balance«, u 1981. godini izdaci SAD za vojne potrebe dostižu 6 odsto nacionalnog dohotka (posle prethodnog pada izdvajanja od 4,5 odsto za vreme Kartera). Druga je Velika Britanija sa 5,4 odsto, a zatim Francuska sa 4,1 odsto, Zapadna Nemačka sa 3,6 odsto, Italija sa 2,5 odsto i Japan sa svega 0,9 odsto. Autor upoređuje izdvajanje za vojne potrebe u Sovjetskom Savezu koja, prema njemu, dostižu 12 do 14 odsto nacionalnog dohotka, iako ne kaže kako je došao do ovih podataka, jer su oni suprotni onim koje objavljuje SSSR. Prema pokazateljima, autor smatra da će u narednim godinama SAD morati da povećaju izdvajanja za vojne potrebe od 8 do 9 odsto godišnje. Smatra se da će i Japan morati više da ulaže za odbrambene potrebe, i to zbog sve veće opasnosti na Dalekom istoku i potreba za »progresivnijim« uticajem Japana u jugoistočnoj Aziji. Zbog uspešnog privrednog razvoja, ta zemlja ima sve uslove za brzi razvoj vojne industrije. U zemljama zapadne Evrope različita je situacija vezana za ulaganja u dalji razvoj vojnih potencijala. Velika Britanija, posle iskustava sa Malvina, iznalazi posebna rešenja. Zapadna Nemačka se vezala za zahteve SAD o uspostavljanju odbrane zapadne Evrope od opasnosti sa Istoka. Francuska ima obimne planove u vezi sa proizvodnjom naoružanja i vojne opreme, ali su joj mogućnosti smanjene unutrašnjom inflacijom i smanjenjem rentabilnosti investicija. Autom zaključuje da će izdvajanja za vojne potrebe posebno pozitivno uticati na oživljavanje privrede, i to prvenstveno u SAD i Japanu, a zatim, indirektno, i u zemljama zapadne Evrope i ostalog sveta.

Autor je započeo raspravu o neposrednoj zavisnosti inflacije u pojedinim zemljama i u svetu od masovnosti izdvajanja sredstava za vojne potrebe. Ekonomisti imaju dvojako mišljenje o uticaju vojnih izdataka na inflaciju. Jedni smatraju da vojni izdaci direktno povećavaju inflaciju, jer su ta izdvajanja neproaktivna i izlaz su na tržište bez pokrića produktivnog rada, a drugi da su vojni izdaci iste kategorije kao i izdvajanja za ostale državne funkcije (organe vlasti, sudstvo i slično) i da se pokrivaju izdvojenim sredstvima iz nacionalnog dohotka pomoću poreske i fiskalne politike pojedine zemlje.

Međutim, sporovi oko ekonomike suštine tih izdataka ne menjaju sadašnje stanje, jer, smatra autor, stalno održavanje vojnih efektivna društveno je opravdano u sadašnjim odnosima u svetu. Prema tome, izdvajanja za vojne potrebe treba smatrati obaveznim za državu (društvo) kao i ostale društvene obaveze.



Razmatrajući angažovanje SAD, kao vodeće sile Zapada, u razvoju, usavršavanju i proizvodnji naoružanja i vojne opreme autor izvodi značajne zaključke. Industrija SAD razvijena je za podmirivanje mirnodopskih potreba, a za proširivanje kapaciteta za proizvodnju naoružanja i vojne opreme i istraživanja u vezi sa tim potrebna su dodatna ulaganja, što opterećuje privredu i zemlju u celini i zahteva određeno vreme za realizaciju. Vojno angažovanje SAD u svim regionima sveta uvećava njihove izdatke, pa se postavlja pitanje da li privreda može izdržati ta izdvajanja (primer angažovanja u Vijetnamu) bez većih inflacionih potresa. Autor analizira strukturu američke privrede i smatra da su dve trećine kapaciteta namenjene uslužnim delatnostima, uključujući istraživanja i razvoj tehnologije. Veće vojno angažovanje u svetu zahteva savremenija borbená sredstva, što znači povećavanje kapaciteta za razvoj, istraživanje i proizvodnju naoružanja i vojne opreme, a ta uvećana izdvajanja za vojno angažovanje izazivaju inflaciju. Budući da SAD plasiraju naoružanje i vojnu opremu na zapadno tržište i u zemlje celog sveta, inflacija se i na taj način prenosi na ostale zemlje u svetu.

Proizvodnja naoružanja i vojne opreme pozitivno deluje na usavršavanje tehnologije i iznalaženje naprednijih rešenja.

Autor zaključuje da pokazatelji ukazuju na povećavanje obima proizvodnje u svetu, što je pozitivno za stanje svetske privrede. Ali, povećava se i inflacija koja prouzrokuje socijalne probleme.

S obzirom na privrednu situaciju u svetu, ulaganja SAD u naoružanje i vojne efektivne zadržaće se na visokom nivou, dok će ta ulaganja u zemljama zapadne Evrope morati da se smanje, smatra autor. Međunarodna društveno-ekonomska situacija osamdesetih godina prouzrokovala je preispitivanje obima ulaganja u vojne efektivne. Zapaža se zabrinutost javnog mnjenja zbog povećavanja vojnih efekata i sve većeg izdvajanja iz nacionalnog dohotka za te potrebe. Autor smatra da su osamdesete godine treća faza u procesu društvenog razvoja, koju karakteriše sve veći uticaj antimilitarizma u zemljama zapadne Evrope, pa i SAD. To pokazuju događaji koji se odnose na izglasavanje vojnog budžeta SAD i postupci zapadnih saveznika vezani za izgradnju sovjetskog gasovoda za potrebe zapadne Evrope.

Pukovnik  
KOSTA VUJIĆ